

تحلیل مضمون چشم‌انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)

اسماعیل خان احمدی^۱

دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۱/۱۱

تأیید مقاله: ۱۳۹۷/۱۲/۲۰

چکیده

نظر به اهداف متعالی مکتب حیات‌بخش اسلام، جایگاه انقلاب اسلامی در معادلات ژئواستراتژی و ساختار ژئوپولیتیکی جدید جهان، فرصت‌ها و تهدیدات در محیط خارجی، ضعف‌ها و قوت‌ها در محیط داخلی، ظهور بازیگران جدید با پیچیدگی رفتار در صحنه‌ها، و بیداری و انتظارات افکار عمومی جهان از انقلاب اسلامی تأکید مضاعف بر ترسیم چشم‌انداز انقلاب از منظر اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) دارد. امام خمینی (ره) همواره با رصد دقیق رویدادها و تحولات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای در مراسم و مناسبت‌های مختلف از بدو شکل‌گیری نهضت در سال ۱۳۴۱ تا سال ۱۳۳۸ علاوه بر موشکافی ابعاد و زوایای آشکار و پنهان تهدیدات منافع ملی، راهبردهای نظام زوایای چشم‌انداز انقلاب اسلامی را تبیین و تحلیل نموده‌اند؛ این پژوهش با هدف تعیین چشم‌انداز انقلاب اسلامی از فرمایش‌های امام خمینی (ره) انجام شده است؛ در این تحقیق که با رویکرد کیفی انجام گرفته، با استفاده از روش شبکه مضامین از روش تحلیل مضمون، پنج مضمون عمق‌بخشی داخلی، عمق‌بخشی خارجی، مقابله با تهدیدات نرم، تهدیدات نیمه‌سخت و تهدیدات سخت به عنوان مضامین فراگیر چشم‌انداز انقلاب اسلامی تحت عنوان یافته‌ها ارائه شده است؛ مضمون ذکرشده در حوزه امنیت پایدار پنج سطح امنیت اعتقادی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را برای نظام اسلامی ایجاد و توسعه داده است.

کلید واژه‌ها

چشم‌انداز، انقلاب اسلامی، اندیشه سیاسی، امام خمینی (ره)

مقدمه

خلقت انسان به عنوان موجودی برخوردار از تفکر، تعقل، تدبیر، تصمیم و قدرت بسیج منابع به منظور تحقق اهداف منجر به ترسیم چشم‌انداز دو جبهه حق و باطل شد. قرآن کریم چشم‌انداز دو نظام حق و باطل را چنین ترسیم می‌نماید:

الف. چشم‌انداز نظام حق: اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ؛ خدا دوست (سرپرست) کسانی است که ایمان آورده‌اند و بیرون می‌آورد ایشان را از تاریکی‌ها (کفر) به سوی روشنایی (ایمان) (بقره/ ۲۵۷)؛ حضرت علی(ع) چشم‌انداز یاد شده را چنین ترسیم می‌فرمایند: «... فَيَأْتِيَانَا لِمَطْلُومُونَ مِنْ عِبَادِكَ، وَ تَقَامَ الْمُعْطَلَةُ مِنْ خُدُودِكَ: تا بندگان ستم‌دیده‌ها در امان مانند و آن حدود که مقرر داشته‌ای، جاری گردد» (دشتی، ۱۳۹۴، خطبه ۱۳۱: فراز ۳).

امام خمینی(ره) رهبر کبیر انقلاب اسلامی این چشم‌انداز را چنین ترسیم می‌فرمایند: «... ما این واقعیت و حقیقت را در سیاست خارجی و بین‌المللی اسلامی مان بارها اعلام نموده‌ایم که درصدد گسترش نفوذ اسلام در جهان و کم‌کردن سلطه جهان‌خواران بوده و هستیم...» (صحیفه نور، ج ۲۰: ۲۳۲)؛ در مناسبتی دیگر حضرت امام(ره) چشم‌انداز ذکر شده را چنین ترسیم می‌فرمایند: «... با صدور انقلابمان که در حقیقت صدور انقلاب راستین و بیان احکام محمدی است، سیطره و ظلم جهان‌خواران را خاتمه می‌دهیم و به یاری خدا راه را برای ظهور منجی و مصلح کل امامت مطلق حق امام زمان ارواحنا فداء هموار می‌کنیم...» (صحیفه نور، ج ۲۰: ۳۲)؛ در مناسبتی دیگر چشم‌انداز انقلاب که برگرفته از قرآن کریم می‌باشد را چنین ترسیم می‌فرمایند: «... ما بنا داریم به تکلیف عمل کنیم. ما مکلفیم با ظلم مقابله کنیم؛ ما مکلفیم از طرف خدای تبارک و تعالی که با ظلم مقابله کنیم؛ با این آدم‌خواری‌ها و با این خون‌خواری‌ها مقابله کنیم...» (صحیفه نور، ج ۶: ۲۲۰).

ب. چشم‌انداز نظام سلطه: «...وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ؛ ترجمه: و آنان که کفر ورزیدند دوستانشان (و سرپرستانشان) گردن‌کشانند آن طاغوت بیرون می‌آورند کافران را از روشنایی به سوی تاریکی‌ها (گمراهی)» (بقره/ ۲۵۷)؛ این چشم‌انداز نظام سلطه را حضرت علی(ع) چنین ترسیم می‌فرمایند: «...أَلَا وَإِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ ذَمَّرَ حَرْبَهُ، وَ

اسْتَجَلَبَ جَلَبَةً، لِيَعُودَ الْجَوْرُ إِلَى أَوْطَانِهِ، وَ يَرْجِعَ الْبَاطِلُ إِلَى نَصَابِهِ؛ ترجمه: آگاه باشید، که شیطان حزب خود را برانگیخته و سپاه خویش را بسیج کرده تا بار دیگر، ستم در جای خود مستقر گردد و باطل به جایگاه خود بازگردد...» (مکارم شیرازی، ۱۳۹۰، ج ۲: ۲۴).

امام خمینی (ره) معمار کبیر انقلاب اسلامی چشم انداز نظام سلطه را چنین ترسیم می فرماید: «...به یقین آنان مرزی جزء عدول از همه هویت ها و ارزش های معنوی و الهی نمی شناسند...؛ ما چه بخواهیم و چه نخواهیم صهیونیست ها، امریکا و شوروی در تعقیبمان خواهند بود تا هویت دینی و شرافت مکتبی مان را لکه دار نمایند» (صحیفه امام، ج ۲۰: ۲۳۷)؛ در مناسبتی دیگر چشم انداز نظام سلطه را چنین ترسیم می فرماید: «...دشمنان خدا در کمین نشسته اند تا آنچه را خدایی است نابود کنند» (صحیفه امام، ج ۲۱: ۱۴۷)؛ از سویی نظر به این هشدار حضرت امام (ره) مبنی بر اینکه: «...این اعجاز بزرگ قرن و این پیروزی بی نظیر و این جمهوری اسلامی محتاج به حفظ و نگهداری است؛ آن نیز به دست توانای شما که دست خداوند قادر با آن است حاصل می شود...» (صحیفه امام، ج ۸: ۲۲۴)؛ و این هشدار معظم له مبنی بر اینکه: «...اگر این نقطه - خدای ناخواسته - رکود پیدا بکند یا شکست بخورد شکست همه مستضعفین جهان و همه مسلمین جهان و شکست اسلام در تمام ممالک خواهد شد...» (صحیفه امام، ج ۱۵: ۱۴۶)؛ نظر به این تدبیر رهبر معظم مبنی بر اینکه: «آحاد ملت باید از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن، مسئولان کشور و ایمان خود دفاع کنند» (امام خامنه ای (مدظله) ۱۳۶۸/۷/۲۹).

محقق بر آن شد تا با بهره گیری از تحلیل مضمون و مطالعات اکتشافی در آثار حضرت امام (ره) چشم انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) به عنوان یک تکلیف الهی و رسالت علمی به رشته تحریر درآورد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

الف. اهمیت تحقیق

- توسعه فرصت های خارجی و قوت های داخلی؛
- مرتفع کردن ضعف های داخلی و دفع تهدیدات خارجی؛
- حفظ، توسعه و تقویت استقلال نظام سیاسی اسلام؛

- ارائه الگوی جامع به بشریت در راستای خنثی سازی توطئه‌های استکبار؛
- هویت بخشی و تمایز انقلاب اسلامی از سایر انقلاب‌ها؛
- ضد نفوذ بیگانگان در ساختار نظام سیاسی اسلام؛
- ایجاد ظرفیت‌های مختلف برای مراحل مختلف انقلاب؛
- بازدارندگی (تُرْهُبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ)؛
- حفظ و ارتقاء اقتدار، اعتبار و اعتماد نظام اسلامی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی.

ب. ضرورت تحقیق

- غافلگیر شدن در فرایند تحقق اهداف؛
- انحراف در فرایند حرکات؛
- تأکید قرآن کریم مبنی بر: «...فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِيَ الْأَبْصَارِ» (حشر/۲) عبرت از حوادث ناگوار تاریخ اسلام:

۱. عبرت از حادثه ننگین سقیفه؛
 ۲. عبرت از حادثه تلخ حکمیت؛
 ۳. عبرت از واقعه صلح امام حسن (ع)؛
 ۴. عبرت از واقعه خون‌بار کربلا؛
- تأکید دعای ندبه مبنی بر: «...ذُوبَانَهُمْ فَأَوْدَعِ قُلُوبَهُمْ أَحْقَادًا بَدْرِيَّةً وَ خَيْبَرِيَّةً وَ حُنَيْنِيَّةً وَ غَيْرَهُنَّ» (قمی، ۱۳۸۲: ۹۹۲)؛
- تأکید دعای افتتاح مبنی بر: «...كثْرَةَ عَدُوْنَا وَقَلَّةَ عَدَدِنَا...» (قمی، ۱۳۸۲: ۳۳۰).

هدف اصلی تحقیق

تحلیل مضمون چشم‌انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)

سؤال تحقیق

مضامین فراگیر چشم‌انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) کدام‌اند؟

پیشینه تحقیق

پیشینه تحقیق در دو موضوع استفاده از تحلیل مضمون و چشم انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) مورد بررسی قرار گرفته که نتایج آن به شرح زیر ارائه می شود:

الف. پیشینه تحقیق با رویکرد تحلیل مضمون

جدول ۱. پیشینه تحقیق با رویکرد تحلیل مضمون

عنوان تحقیق	نویسندگان	هدف تحقیق
تحلیل مضمون محتوای «مردم» در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) (۱۳۹۵)	رقیه جاویدی غلامرضا بهروزی لک	در این مقاله، چستی دال «مردم» در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، با روش کیفی تحلیل مضمون و به کارگیری نرم افزار MAXQDA بررسی شده است.
تحلیل مضمون «اعتماد» در اندیشه امام خامنه‌ای (۱۳۹۴)	جلال درخشه اصغر افتخاری محسن ردادی	هدف مقاله تبیین مقوله اعتماد در اندیشه رهبر معظم انقلاب با روش تحلیل مضمون است.
تحلیل مضمون و شبکه مضامین	حسن عابدی جعفری محمدسعید تسلیمی ابوالحسن فقیهی محمد شیخ زاده	هدف این مقاله، معرفی تحلیل مضمون و فنون مرتبط با آن است.

ب. پیشینه تحقیقات با موضوع چشم انداز انقلاب

با مطالعات اکتشافی مشخص شد موضوعی با عنوان چشم انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) یک موضوع تحقیقی صورت نگرفته است؛ اما یک موضوع تحقیق مرتبط با نیروهای مسلح با روش تحلیل مضمون به شرح زیر است:

جدول ۲. پیشینه تحقیق با رویکرد تحلیل های مضمون مرتبط با موضوع

عنوان تحقیق	نویسندگان	هدف تحقیق
تحلیل مضمون ساخت درونی قدرت نیروهای مسلح برای جنگ آینده از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا؛ و با بهره گیری از تحلیل مضمون، چهار مضمون قابلیت سازی، عزم راسخ و اتحاد ملی، قدرت نظامی دانش محور و قدرت معنوی ولایت محور را به عنوان مضامین فراگیر ارائه نموده است.	علیرضا قاضی میرسعید حمیدرضا فرتوک زاده حسین ولیوند زمانی سید اصغر جعفری ابوالفضل باقری	این تحقیق با هدف تبیین ساخت درونی قدرت نیروهای مسلح برای جنگ آینده از دیدگاه فرماندهی معظم کل قوا؛ و با بهره گیری از تحلیل مضمون، چهار مضمون قابلیت سازی، عزم راسخ و اتحاد ملی، قدرت نظامی دانش محور و قدرت معنوی ولایت محور را به عنوان مضامین فراگیر ارائه نموده است.

مبانی نظری

حضرت علی(ع) برای تنویر افکار عمومی و ترسیم چشم‌انداز نظام اسلامی چنین تبیین فرمودند: «...الف. ترور: فِارَادَ قَوْمُنَا قَتَلَ نَبِيْنَا - قوم ما (قریش) آهنگ کشتن پیامبر ما کردند؛ ب. جنگ داخلی: وَاجْتِيَا حَ أَصْلِنَا - و خواستند که ریشه ما برکنند؛ ج. تصویب قوانین بین‌المللی: وَهَمُّوا بِنَا أَلْهُمُّومَ - پس درباره ما بارها نشستند و رأی زدند؛ د. نفوذ: وَفَعَلُوا بِنَا أَلْفَاعِيلَ - و بسا کارها کردند؛ هـ. محاصره اقتصادی: وَ مَنَعُونَا أَلْعَذْبَ - از زندگی شیرین منعمان نمودند؛ و. جنگ روانی: وَأَخْلَسُونَا أَلْخَوْفَ و با وحشت دست به گریبانمان ساختند؛ ز. واضطربونا إلی جَبَلٍ وَعَرَبٍ - ما را وادار کردند که بر کوهی صعب زیستن گیریم؛ ح. تهاجم نظامی: وَ أَوْ قَدُوا لِنَانَارِ أَلْحَرْبِ سِپَسِ برای ما آتش جنگ افروختند...» (شیروانی، ۱۳۹۱، نامه ۹). حضرت امام(ع) برای بسیج منابع در راستای دفع تهدیدات نظام سلطه ابرچشم‌انداز انقلاب اسلامی را چنین ترسیم می‌فرمایند: «جنگ ما جنگ حق و باطل بود و تمام‌شدنی نیست؛ جنگ ما جنگ فقر و غنا بود؛ جنگ ما جنگ ایمان و رذالت بود؛ این جنگ از آدم تا ختم زندگی وجود دارد...» (صحیفه امام، ج ۲۱: ۲۸۴)؛ در جای دیگر چشم‌انداز یاد شده را چنین ترسیم می‌فرمایند: «...ما برای احقاق حقوق فقرا در جوامع بشری تا آخرین قطره خون دفاع خواهیم کرد...» (صحیفه امام، ج ۲۱: ۸۷).

انقلاب اسلامی

از انقلاب و انقلاب اسلامی تعاریف متعددی ارائه شده که به چند تعریف اشاره می‌شود: امام خمینی(ره) انقلاب اسلامی را چنین تعریف می‌فرمایند: «انقلاب اسلامی معنایش این است که متحول شده است یک مملکت طاغوتی که هرکس می‌خواست ظلم بکند می‌کرد به اتکال سرنیزه، مبدل شده است به یک مملکت اسلامی که روی موازین اسلامی عمل شود» (صحیفه نور، ج ۱۰: ۱۳۷). دگرگونی ریشه‌ای در نهادهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی یک کشور (ماه‌پیکر، ۱۳۹۴: ۱۲۴). شهید مطهری معتقد است: «انقلاب عبارت است از طغیان و عصیان مردم یک ناحیه و یا یک سرزمین، علیه نظام حاکم موجود برای ایجاد نظامی مطلوب» (مطهری، ۱۳۷۲: ۲۹). آیت‌الله مصباح یزدی معتقد است: «انقلاب نوعی تحول تدریجی و

هدفمند اجتماعی است» (مصباح یزدی، ۱۳۷۲: ۳۴۷)؛ باقی‌زاده دیگر صاحب‌نظر این حوزه معتقد است: «انقلاب دگرگونی بنیادی در همه زمینه‌های اجتماعی، اخلاقی، اقتصادی، حقوقی، به‌ویژه سیاسی است نسبت به آنچه پیش از انقلاب استوار و پابرجا بوده است» (لطیفی، ۱۳۸۷: ۱۶)؛ در جای دیگر انقلاب چنین تعریف شده: «انقلاب یک حرکت گسترده اجتماعی با رهبری مشخص، برنامه معین و مکتب نوگراست؛ به‌طور ناگهانی اوج می‌گیرد و به تغییر بنیادی همه ساختارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حقوقی جامعه می‌انجامد» (همان: ۱۸). از صاحب‌نظران معاصر اردوگاه غرب: «انقلاب را یک تحول داخلی، سریع، اساسی و خشونت‌آمیز در ارزش‌ها و اسطوره‌های مسلط یک جامعه، نهادهای سیاسی، ساختار اجتماعی، رهبری، فعالیت‌ها و سیاست‌های دولت می‌داند» (هان‌تینگتون، ۱۳۷۵: ۳۸۵). مقام معظم رهبری (مدظله) انقلاب اسلامی را به عنوان یک فرایند چنین تبیین می‌فرمایند: «بلافاصله بعد از تحقق انقلاب، نوبت تحقق دولت اسلامی است. نظام اسلامی، یعنی طرح مهندسی و شکل کلی اسلامی را در جایی پیاده کردن؛ سپس نوبت تشکیل دولت اسلامی است؛ به این معنا که منش و روش دولتمردان، اسلامی شود؛ این امر، باید به تدریج و با تلاش به وجود بیاید» (امام خامنه‌ای: ۱۳۷۹/۱۲/۹). شهید مطهری معتقد است: «...انقلاب اسلامی یعنی انقلابی که ماهیت اسلامی، راه اسلامی و هدف اسلامی دارد» (مطهری، ۱۳۷۲: ۱۴۵)؛ دیگر صاحب‌نظران این حوزه، انقلاب اسلامی را چنین تعریف نموده‌اند: «یک حرکت گسترده اجتماعی با رهبری مشخص دینی، شبکه هدایت مردمی، پشتوانه سالم مالی، برنامه مبتنی بر تحقق موازین اسلام ناب محمدی(ص) است که به تغییر بنیادی و مستمر در همه ساختارهای سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حقوقی جامعه منجر شود تا جامعه را از یک نظام طاغوتی به سمت یک نظام اسلامی هدایت کند و آدمیان را به انسان‌هایی تبدیل کند که همه کارها، عقاید و اخلاقیاتشان اسلامی باشد» (لطیفی، ۱۳۸۷: ۲۳).

چشم‌انداز

از چشم‌انداز تعاریف متعدد ارائه شده است که به چند تعریف اشاره می‌شود: «چشم‌انداز تصویر مطلوب و قابل دستیابی از آینده است که برای تحقق آن به انسجام، وحدت، انگیزه،

شوق، همت، اراده مدبرانه جمعی و کوشش همه‌جانبه نیازمنداست» (حسن‌بیگی، ۱۳۹۰: ۱۷۸)؛ دیگر صاحب‌نظر براین باور است: «چشم‌انداز یک نگاه ذهنی از معلوم به نامعلوم برای تعریف آینده می‌باشد که با گردهمایی و اهمیت واقعیت‌ها، امیدها، تصورات، خطرها و فرصت‌های موجود به‌وجود آمده است (امیری کبیری، ۱۳۸۱: ۹۴)؛ دیگر صاحب‌نظر معتقد است: «چشم‌انداز تصویر از آینده مطلوب و قابل دستیابی سازمان در افق زمانی مشخص بلندمدت است» (شهلائی، ۱۳۸۵: ۵۲)؛ به عبارتی دیگر «چشم‌انداز ترسیم حالت و پسندیده آتی است که می‌تواند باورها و پندارهای پیروان را به‌سوی اجرای اثربخش‌ترین امور تشویق کند» (حسن‌بیگی، ۱۳۹۰: ۱۷۹). نظر به تعاریف ارائه شده چشم‌انداز برخوردار از ویژگی‌هایی چون واقع‌گرا، تحول‌گرا، تعامل‌گرا، جامع‌نگر، آینده‌نگر، ارزش‌محور، الهام‌بخش، انسجام‌بخش، وحدت‌آفرین، جهت‌دهنده، تحقق‌پذیر، خلاق، محرک، جذاب، برانگیزاننده،... می‌باشد.

تحلیل مضمون

یکی از روش‌های کارآمد تحلیل کیفی تحلیل مضمون است (براون^۱، ۲۰۰۶)؛ تحلیل مضمون به سه روش قالب مضامین، ماتریس مضامین و شبکه مضامین مطابق با جدول دو انجام می‌شود که در این تحقیق از روش شبکه مضامین استفاده شده است.

جدول ۳. روش تحلیل‌های مضمون

روش	شرح	ارائه‌دهنده روش
قالب مضامین	در تحقیقاتی که تعداد متون و داده‌های آن زیاد باشد (ده تا سی منبع) به‌کار می‌رود.	کینگ و هوراکز ^۲ (۲۰۱۰)
ماتریس مضامین	جهت مقایسه مضامین با یکدیگر و یا مقایسه مضامین در منابع داده‌ها استفاده می‌شود.	مایلز و هابرمین ^۳ (۱۹۹۴)
شبکه مضامین	شبکه مضامین نقشه‌ای شبیه تارنما به مثابه اصل سازمان دهنده و روش نمایش‌دهنده عرضه می‌کند	آتراید و استیرلینگ ^۴ (۲۰۰۱)

1. Braun
2. King & Horroks
3. Miles & Huberman
4. Attrid, Stirling

مطابق با تعریف شیخزاده و همکارانش شبکه مضامین بر اساس روندی مشخص پایین‌ترین سطح قضایای پدیده را از متن بیرون می‌کشد (مضامین پایه)؛ سپس با دسته‌بندی این مضامین پایه‌ای و تخلیص آن‌ها به اصول مجردتر و انتزاعی‌تر دست پیدا می‌کند (مضامین سازمان‌دهنده)؛ در قدم سوم این مضامین عالی در قالب استعاره‌های اساسی گنجانده شده و به‌صورت مضامین حاکم بر کل متن در می‌آید (مضامین فراگیر)؛ سپس این مضامین به صورت نقشه‌ای شبیه تارنما، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سطح همراه با روابط میان آن‌ها نشان داده می‌شود و بر وابستگی و ارتباط متقابل میان شبکه تأکید شود (شیخزاده و همکاران، ۱۳۹۰). تحلیل شبکه مضمونی را می‌توان به‌طور کلی به سه بخش اصلی تقسیم نمود: اول تجزیه متن؛ دوم کشف متن و سوم یکپارچه کردن کشف‌ها (آترایدواستیرلینگ، ۲۰۰۱).

جدول ۴. مراحل تنظیم شبکه مضمونی (آترایدواستیرلینگ، ۲۰۰۱)

مرحله تحلیلی	گام	اقدام
الف) تجزیه و تحلیل متن	گام اول: کدگذاری	تهیه یک چارچوب کدگذاری تجزیه متن به بخش‌های کوچک‌تر با استفاده از چارچوب کدگذاری
	گام دوم: تعریف مضامین	استخراج مضامین از بخش‌های کدگذاری شده متن تصحیح مضامین
ب) کشف متن	گام سوم: ساختن شبکه مضمونی	منظم کردن یافتن مضامین بازیابی مضامین پایه‌ای برای یافتن مضامین سازمان‌دهنده استخراج مضمون (مضامین) فراگیر ترسیم شبکه‌های مضمونی
	گام چهارم: توصیف و کشف شبکه‌های مضمونی	توصیف شبکه کشف شبکه
ج) یکپارچه‌سازی کشف‌ها	گام پنجم: خلاصه کردن شبکه‌های مضمونی	خلاصه کردن شبکه‌های مضمونی
	گام ششم: توصیف الگوها	توصیف الگوها

روش تحقیق

این تحقیق کیفی، از حیث جهت‌گیری، کاربردی - توسعه‌ای و از حیث هدف اکتشافی و توسعه‌ای است؛ زیرا با نگاهی ارزشی به موضوع می‌پردازد. از آنجا که تحقیق در سیاست‌گذاری کشور استفاده می‌شود کاربردی است و چون در این تحقیق به دنبال کشف مضامین از تدابیر، رهنمودها و فرمایش‌های حضرت امام(ره) هستیم از نوع اکتشافی است.

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش مشتمل بر تدابیر، رهنمودها و فرمایش‌های حضرت امام(ره) است؛ در تعیین روایی، تعداد ۱۰ نفر از خبرگان به صورت هدفمند (تمام‌شمار) انتخاب شدند.

روش جمع‌آوری داده‌ها

داده‌های این پژوهش با استفاده از روش کتابخانه‌ای و فیش‌برداری از فرمایش‌های امام(ره) پیرامون چشم‌انداز انقلاب اسلامی جمع‌آوری شده است.

قلمرو تحقیق

قلمرو تحقیق فرمایش‌های حضرت امام(ره) راجع به انقلاب اسلامی از سال ۱۳۴۱ تا ۱۳۶۸ می‌باشد که تبیین‌کننده چشم‌انداز انقلاب اسلامی است.

روایی و پایایی

در پایایی این پرسش مطرح است که چگونه بدانیم که یک ابزار (پرسشنامه، آزمون، مقیاس و غیره) در هر زمانی که از آن استفاده می‌کنیم، کارآمد و مؤثر است و در روایی این پرسش مطرح است که چگونه بدانیم که یک ابزار آن چیزی را می‌سنجد که قرار است بسنجد؟ البته در پژوهش‌های کیفی روایی و پایایی به مفاهیمی مانند باورپذیری، انتقال‌پذیری، مقبولیت، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری و اثربخشی تبدیل می‌شود. در این تحقیق برای سنجش روایی از روش والتزوباسل با محاسبه شاخص CVI استفاده می‌شود؛ بدین صورت خبرگان و متخصصان «مربوط بودن»، «واضح بودن»، و «ساده بودن» هر مضمون را بر اساس یک پرسشنامه با طیف لیکرتی چهار قسمتی شامل «مربوط نیست» با عدد ۱ «نسبتاً مرتبط است» با عدد ۲ «مربوط است» با عدد ۳ «کاملاً مرتبط است» با عدد ۴ مشخص می‌کنند.

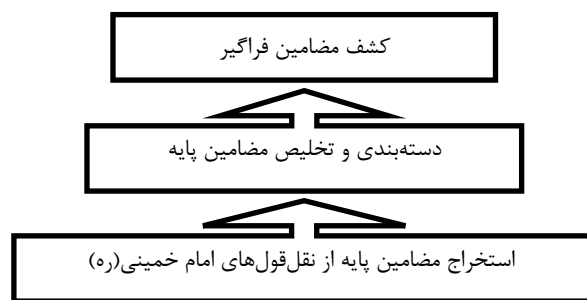
یکی از روش‌های کارآمد تحلیل کیفی تحلیل مضمون است (براون، ۲۰۰۶)؛ تحلیل مضمون به سه روش قالب مضامین، ماتریس مضامین و شبکه مضامین مطابق با جدول دو انجام می‌شود که در این تحقیق از روش شبکه مضامین استفاده شده است.

$$CVI = \frac{\text{تعداد متخصصانی که به مضمون نمره ۳ و ۴ داده‌اند}}{\text{تعداد کل متخصصان}}$$

حداقل مقدار قبولی برای شاخص CVI برابر ۰/۷۹ است. اگر شاخص CVI مضمونی کمتر از ۰/۷۹ باشد آن مضمون باید حذف شود. برای پایایی روش کنترل اعضا چندین مرتبه به وسیله شرکت‌کنندگان در تحقیق مورد بازنگری قرار گرفته و همچنین در مرحله پرسشنامه CVI نظرات خبرگان در مورد مرتبط بودن و صحیح بودن شاخص‌ها احصا و لحاظ شده است.

روش‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها

داده‌های این تحقیق از تمامی فرمایش‌های بنیان‌گذار انقلاب اسلامی و احیاکننده اسلام ناب محمدی (ص) حضرت امام (ره) در مورد چشم‌انداز، انتخاب گردیده است؛ همچنین جهت شناسایی و کشف مضامین اصلی بیانات معظم‌له از روش تحلیل مضمون که در تحقیقات کیفی کاربرد گسترده‌ای دارد استفاده شده است که شرح آن در بیان نظری تحقیق آمده است. الگوریتم این تحقیق مطابق با شکل زیر با روش شبکه مضامین از روش‌های تحلیل مضمون ارائه می‌شود:

شکل ۱. الگوریتم تحقیق مطابق با شکل مضمون آتراید - استیرلینگ

گام‌های پژوهش

در گام اول از متون اصلی، نقل قول‌هایی از حضرت امام(ره) که به‌طور صریح به ابعاد چشم‌انداز اشاره داشته‌اند، انتخاب شده و در قالب گدها سازماندهی شده‌اند. در بخش انتخاب فرمایش‌های معظم‌له، تعدادی فرمایش‌ها در مورد موضوع تحقیق بیشتر تکرار شده بود؛ از این رو برخی از فرمایش‌ها که بسیار شبیه به هم بودند، فقط اولین بیانات معظم‌له استفاده گردید؛ در ادامه از این نقل قول‌ها حاوی مضمونی است که با خواندن آن متن، مستقیماً به ذهن متبادر می‌گردد و سایر گام‌های ارائه شده به شرح جدول ۵ و ۶ انجام می‌گیرد.

جدول ۵. تبدیل نقل قول به مضامین پایه‌ای

شناسه	برداشت از متن (نقل قول)	مضمون پایه‌ای
امام خمینی(ره) ۱۳۵۸	قیام شما جوان‌های ایران، قیام شما ملت ایران که قیام الهی بود نهضت الهی بود، قرآن را زنده کرد حیات تازه به اسلام دمید.	قیام و نهضت الهی بود قرآن را زنده کرد و حیات تازه به اسلام داد؛
صحیفه نور، ج ۱۸: ۱۰۲	ما همه موظفیم که اسلام را در همه جای دنیا معرفی کنیم.	ما موظفیم اسلام را به جهان معرفی کنیم؛
امام خمینی(ره) ۱۳:۱۳۷۸	انقلاب شکوهمند اسلامی که دستاورد میلیون‌ها انسان ارزشمند و هزاران شهید جاوید آن و آسیب دیدگان عزیز این شهیدان است و مورد امید میلیون‌ها مسلمان و مستضعفان جهان است.	مورد امید میلیون‌ها مسلمان و مستضعفان جهان است؛
صحیفه نور، ج ۳: ۳۰۴	اسلام خدایش عادل است، پیغمبرش عادل است و معصوم، امامش هم عادل و معصوم است، قاضی‌اش هم معتبر است که عادل است امام جماعتش هم معتبر است که عادل باشد امام‌جمعه‌اش هم باید عادل باشد؛ از ذات مقدس کبریا گرفته تا آن آخر؛ زمامدار باید عادل باشد؛ ولاتشان هم باید عادل باشند.	زمامدار باید عادل باشد؛ ولاتشان هم باید عادل باشند؛
امام خمینی(ره)، ۶۰: ۱۳۷۸	و همه در زیر پرچم پر افتخار اسلام مجتمع و با دشمنان اسلام و محرومان جهان به دفاع برخیزید و به سوی یک دولت اسلامی با جمهوری‌های آزاد مستقل به پیش روید.	به‌سوی یک دولت اسلامی با جمهوری‌های آزاد مستقل به پیش روید؛
صحیفه نور، ج ۲۰: ۱۱۸	مسئولان ما باید بدانند که انقلاب ما محدود به ایران اسلامی نیست. انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان به پرچم‌داری حضرت حجت (عج) است.	انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان به پرچم‌داری حضرت حجت (عج) است؛
صحیفه نور، ج ۱۰: ۱۱۵	ما که نهضت کردیم برای اسلام نهضت کردیم...؛ نهضت برای اسلام نمی‌تواند محصور باشد در یک کشور و نمی‌تواند محصور باشد حتی در کشورهای اسلامی؛ نهضت برای اسلام همان دنباله نهضت انبیاء است؛ نهضت انبیاء برای یک محله نبوده است...؛ دعوتش مال همه عالم است.	نهضت برای اسلام نمی‌تواند محصور باشد؛

ادامه جدول ۵. تبدیل نقل قول به مضامین پایه‌ای

مضمون پایه‌ای	برداشت از متن (نقل قول)	شناسه
تا مبارزه در هرکجای جهان علیه مستکبرین هست، ما هستیم؟	تا بانگ لاله الا الله و محمدرسول الله بر تمام جهان طنین نیفکند مبارزه هست و تا مبارزه در هرکجای جهان علیه مستکبرین هست، ما هستیم.	صحیفه نور، ج ۱۱: ۲۶۶
درصد گسترش نفوذ اسلام در جهان و کم کردن سلطه جهان‌خواران بوده و هستیم؟	ما این واقعیت و حقیقت را در سیاست خارجی و بین‌المللی اسلامی‌مان بارها اعلام نموده‌ایم که درصد گسترش نفوذ اسلام در جهان و کم کردن سلطه جهان‌خواران بوده و هستیم.	صحیفه نور، ج ۲۰: ۲۳۲
ما از مظلوم دفاع می‌کنیم و بر ظالم می‌تازیم این یک وظیفه اسلامی است؟	ما مسلمانیم و شرق و غرب برای ما مطرح نیست و ما از مظلوم دفاع می‌کنیم و بر ظالم می‌تازیم این یک وظیفه اسلامی است.	صحیفه نور، ج ۱۲: ۱۳۹
ما تا آخرین قطره خونمان می‌ایستیم؛ و شما هم باید به همه بگویید و در منابر به مردم برساید که خطر دین را تهدید می‌کند؟	امروز روزی نیست که باید در خانه نشست و دعاء خواند؛ روز مبارزه است، روزی است که دشمن به دین حمله می‌کند و ما باید در مقابل بایستیم و ما تا آخرین قطره خونمان می‌ایستیم؛ و شما هم باید به همه بگویید و در منابر به مردم برساید که خطر دین را تهدید می‌کند.	صحیفه امام، ج ۱: ۳۹۶
قوای مسلح ... ویژگی خاص دارند؛ اینان بازوان قوی و قدرتمند جمهوری اسلامی می‌باشند و شهرها و روستاها و سرانجام نگهداران امنیت و آرام‌بخش به ملت می‌باشند.	قوای مسلح ... ویژگی خاص دارند؛ اینان که بازوان قوی و قدرتمند جمهوری اسلامی می‌باشند و شهرها و روستاها و سرانجام نگهداران امنیت و آرام‌بخش به ملت می‌باشند.	صحیفه امام، ج ۲۱: ۴۳۱
تحمیل جنگ‌ها و توطئه‌ها را به دنیال می‌آورد؛	مطمئناً غفلت از تقویت بنیه دفاعی کشور، طمع تهاجم و تجاوز بیگانگان و نهایتاً تحمیل جنگ‌ها و توطئه‌ها را به دنیال می‌آورد.	صحیفه امام، ج ۲۱: ۳۲۸
موجودیت و استقلال هر جامعه از استقلال فرهنگ آن نشئت می‌گیرد؛	بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد...؛ موجودیت و استقلال هر جامعه از استقلال فرهنگ آن نشئت می‌گیرد.	صحیفه امام، ج ۱۵: ۲۴۳
همیشه با بصیرت و چشمانی باز به دشمنان خیره شوید؛	همیشه با بصیرت و چشمانی باز به دشمنان خیره شوید و آنان را آرام نگذارید که اگر آرام گذارید لحظه‌ای آرامتان نمی‌گذارند.	صحیفه امام، ج ۲۱: ۳۲۹
دست دشمنان بشریت را از کشور خودش قطع کرده است، الگو شده است برای همه کشورهای مستضعفین؛	ملت ما بر بزرگ‌ترین قدرت‌های عالم غلبه کرده است، دست بزرگ‌ترین قدرت‌های عالم را از مملکت خودش قطع کرده است، دست دشمنان بشریت را از کشور خودش قطع کرده است، الگو شده است برای همه کشورهای مستضعفین.	صحیفه امام، ج ۱۳: ۴۶۴
خواب راحت را دیدگاه جهان‌خواران و سرسپردگانی که به ستم و ظلم خویش اصرار می‌ورزند سلب خواهد کرد؛	خمینی، ... به یاری خدا در کنار بسیجیان جهان اسلام، این پابره‌نه‌های مغضوب دیکتاتورها، خواب راحت را دیدگان جهان‌خواران و سرسپردگانی که به ستم و ظلم خویش اصرار می‌ورزند سلب خواهد کرد.	صحیفه امام، ج ۱۹: ۱۹
ما باید در جنگ اعتقادی‌مان بسیج بزرگ سربازان اسلام را در جهان به راه اندازیم؛	جنگ ما جنگ عقیده است و جغرافیا و مرز نمی‌شناسد؛ و ما باید در جنگ اعتقادی‌مان بسیج بزرگ سربازان اسلام را در جهان به راه اندازیم.	صحیفه امام، ج ۲۱: ۸۷

ادامه جدول ۵. تبدیل نقل قول به مضامین پایه‌ای

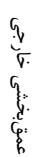
مضمون پایه‌ای	برداشت از متن (نقل قول)	شناسه
اکنون نیز باید با خودیاری و همکاری برای مبارزه علیه فقر و محرومیت بسیج شوید و با یاری الهی به یاری مردم مستضعف کمر همت ببندید.	اکنون نیز باید با خودیاری و همکاری برای مبارزه علیه فقر و محرومیت بسیج شوید و با یاری الهی به یاری مردم مستضعف کمر همت ببندید.	صحیفه امام، ج ۶: ۵۱۸
ما درصدد خشکانیدن ریشه‌های فاسد صهیونیسم، سرمایه‌داری و کمونیزم در جهان هستیم. ما تصمیم گرفته‌ایم، به لطف و عنایت خداوند بزرگ، نظام‌هایی را که بر این سه پایه استوار گردیده‌اند نابود کنیم و نظام اسلام رسول الله - صلی الله علیه و آله و سلم - را در جهان استکبار ترویج نماییم.	ما درصدد خشکانیدن ریشه‌های فاسد صهیونیسم، سرمایه‌داری و کمونیزم در جهان هستیم. ما تصمیم گرفته‌ایم، به لطف و عنایت خداوند بزرگ، نظام‌هایی را که بر این سه پایه استوار گردیده‌اند نابود کنیم و نظام اسلام رسول الله - صلی الله علیه و آله و سلم - را در جهان استکبار ترویج نماییم.	صحیفه امام، ج ۲۱: ۸۱
جمهوری اسلامی برای احیای هویت اسلامی سرمایه‌گذاری می‌کند؛	من به صراحت اعلام می‌کنم که جمهوری اسلامی ایران با تمام وجود برای احیای هویت اسلامی مسلمانان در سراسر جهان سرمایه‌گذاری می‌کند.	صحیفه امام، ج ۲۱: ۹۱
سربازان اسلام را به مبانی عقیدتی و تربیتی اسلام و همچنین به اصول و روش‌های مبارزه علیه نظام‌های کفر و شرک آشنا می‌سازد؛	کشور ایران به عنوان یک دژ نظامی و آسیب‌ناپذیر نیاز سربازان اسلام را تأمین و آنان را به مبانی عقیدتی و تربیتی اسلام و همچنین به اصول و روش‌های مبارزه علیه نظام‌های کفر و شرک آشنا می‌سازد.	صحیفه امام، ج ۲۱: ۹۱
اگر دنیا بخواهد در مقابل دین ما بایستد، ما در مقابل دنیای آنان خواهیم ایستاد؛	من به تمام دنیا با قاطعیت اعلام می‌کنم که اگر دنیا بخواهد در مقابل دین ما بایستد، ما در مقابل دنیای آنان از پای نخواهیم نشست.	صحیفه امام، ج ۲۰: ۳۲۵
شعار نه شرقی و نه غربی شعار اصلی انقلاب اسلامی در جهان است؛	شعار «نه شرقی و نه غربی» ما، شعار اصولی انقلاب اسلامی در جهان گرسنگان و مستضعفین بود و ترسیم‌کننده سیاست واقعی عدم تعهد کشورهای اسلامی است که در آینده نزدیک و به یاری خدا اسلام را به عنوان مکتب حیات‌بخش بشریت می‌پذیرد و ذره‌ای از این سیاست عدول نخواهد شد.	صحیفه امام، ج ۲۰: ۳۱۹
اسلام سنگرهای کلیدی جهان را فتح خواهد کرد؛	من با اطمینان می‌گویم اسلام ابرقدرت‌ها را به خاک مذلت می‌نشانند، اسلام موانع بزرگ داخل و خارج و محدوده خود را یکی پس از دیگری برطرف و سنگرهای کلیدی جهان را فتح خواهد کرد.	صحیفه امام، ج ۲۰: ۳۲۵
مسلمانان جهان نظاره‌گر شکوفایی گل آزادی و توحید و امامت جهان نبی‌اکرم باشند؛	مسلمانان جهان با همراهی نظام جمهوری اسلامی ایران عزم خود را جزم کنند تا دندان‌های امریکا را در دهانش خرد کنند و نظاره‌گر شکوفایی گل آزادی و توحید و امامت جهان نبی‌اکرم باشند.	صحیفه امام، ج ۲۱: ۳۳۰
فرهنگ بزرگ‌ترین مؤسسه است که ملت را به تباهی یا اوج عظمت و قدرت می‌کشد؛	بزرگ‌ترین تحولی که باید بشود، در فرهنگ باید بشود؛ بر اینکه بزرگ‌ترین مؤسسه‌ای است که ملت را به تباهی می‌کشد، یا به اوج عظمت و قدرت می‌کشد.	صحیفه امام، ج ۷: ۴۷۳
ارتش بیست‌میلیونی آماده فداکاری در راه اسلام است؛	ارتش بیست‌میلیونی و بسیج عمومی که با سازماندهی خود ملت مجهز می‌شود، آماده فداکاری در راه اسلام است.	صحیفه نور، ج ۱۳: ۸۲

ادامه جدول ۵. تبدیل نقل قول به مضامین پایه‌ای

مضمون پایه‌ای	برداشت از متن (نقل قول)	شناسه
	باید بسیج جهان اسلام در فکر ایجاد حکومت بزرگ اسلامی باشد و این شدنی است؛ چراکه بسیج تنها مختص به ایران اسلامی نیست.	صحیفه نور، ج ۲۱: ۵۳
	به یاری خدا در کنار بسیجیان جهان اسلام، این پابره‌نه‌های مغضوب دیکتاتورها، خواب راحت را از دیدگان جهان خواران و سرسپردگان که به ستم و ظلم خویشتن اصرار می‌نمایند سلب خواهیم کرد.	صحیفه نور، ج ۲۰: ۱۱۴
	تشکیل هسته‌های مقاومت حزب‌الله در سراسر جهان، اسرائیل را از گذشته جنایت‌بار خود پشیمان و سرزمین‌های غصب شده مسلمانان را از چنگال آنان خارج خواهد کرد.	صحیفه نور، ج ۲۰: ۱۱۵
	در راه تقویت هرچه بیشتر بسیج برای حراست از اسلام بزرگ و ایران عزیز و با صبر و شکیبایی در این مقصد بزرگ این خدمت‌گران قدر را رنگ الهی داده و از عبادت بزرگ قرار دهند.	صحیفه نور، ج ۱۹: ۷۹
	باید هسته‌های مقاومت در تمامی جهان به وجود آورد و در مقابل شرق و غرب ایستاد.	صحیفه نور، ج ۲۱: ۵۳
	من از ملت خودم و از همه شما و از همه ملت‌های مسلم می‌خواهم که... در همه کارها اتکال به خدا بکنید، قدرت‌ها در مقابل قدرت خدا هیچ است.	صحیفه امام، ج ۲۲: ۱۹۷
	امروز بر ملت ایران خصوصاً و بر جمیع مسلمانان عموماً واجب است این امانت الهی را که در ایران به طور رسمی اعلام شده و در مدتی کوتاه نتایج عظیمی به بار آورده با تمام توان حفظ نمایند.	صحیفه امام، ج ۲۱: ۱۷۶

در جدول ۶ مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر استخراج و شناسایی می‌شود.

جدول ۶. تبدیل مضامین پایه‌ای به مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر

مضمون فراگیر	مضمون سازمان‌دهنده	مضمون پایه‌ای
	مبارزه با فساد	ما درصدد خشکانیدن ریشه‌های فاسد صهیونیسم، سرمایه‌داری و کمونیسم در جهان هستیم.
	امید مستضعفین	انقلاب مورد امید میلیون‌ها مسلمان و مستضعفان جهان است.
	دفاع از مظلوم	ما از مظلوم دفاع می‌کنیم و بر ظالم می‌تازیم این یک وظیفه اسلامی است.
	ایجاد دولت اسلامی	به سوی یک دولت اسلامی با جمهوری‌های آزاد مستقل به پیش روید.
	مبارزه با مستکبرین	تا مبارزه در هر کجای جهان علیه مستکبرین هست ما هستیم.
	زمینه‌سازی ظهور	انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان به پرچم‌داری حضرت حجت (عج) است.
	گسترش اسلام	درصدد گسترش نفوذ اسلام در جهان و کم کردن سلطه جهان خواران بوده و هستیم.
	بسیج جهان اسلام	ما باید در جنگ اعتقادی مان بسیج بزرگ سربازان اسلام را در جهان به راه اندازیم.

ادامه جدول ۶: تبدیل مضامین پایه‌ای به مضامین سازمان دهنده و فراگیر

مضمون فراگیر	مضمون سازمان دهنده	مضمون پایه‌ای
دانش	توسعه قلمرو	نهضت برای اسلام نمی‌تواند محصور باشد.
	توسعه عدالت	زامدار باید عادل باشد؛ ولاتشان هم باید عادل باشند.
	دفع تهدید از اسلام	ما تا آخرین قطره خونمان می‌ایستیم؛ و شما هم باید به همه بگویید و در منابر به مردم برسائید که خطر دین را تهدید می‌کند.
	توسعه قدرت اسلام	قوای مسلح ... ویژگی خاص دارند؛ اینان که بازوان قوی و قدرتمند جمهوری اسلامی می‌باشند.
	مبارزه با فقر	اکنون نیز باید با خودیاری و همکاری برای مبارزه علیه فقر و محرومیت بسیج شوید.
تعمیر	بصیرت به دشمنان	همیشه با بصیرت و چشمانی باز به دشمنان خیره شوید.
	قطع دست دشمنان	دست دشمنان بشریت را از کشور خودش قطع کرده است، الگو شده است برای همه کشورهای مستضعفین.
	مقابله با ظلم و ستم	خواب راحت را دیدگاه جهان خواران و سرسپردگانی که به ستم و ظلم خویش اصرار می‌ورزند سلب خواهیم کرد.
	دفاع از دین	اگر دنیا در مقابل دین ما بایستد، ما در مقابل دنیای آنان خواهیم ایستاد.
تعمیر	احیا قرآن و اسلام	قیام و نهضت الهی بود قرآن را زنده کرد و حیات تازه به اسلام داد.
	معرفی اسلام به جهان	ما موظفیم اسلام را به جهان معرفی کنیم.
	احیاء هویت اسلامی	جمهوری اسلامی برای احیاء هویت اسلامی سرمایه‌گذاری می‌کند.
	ترویج فرهنگ مبارزه	سربازان اسلام را به مبانی عقیدتی و تربیتی اسلام و همچنین به اصول و روش‌های مبارزه علیه نظام‌های کفر و شرک آشنا می‌سازد.
	حفظ امانت الهی	بر جمیع مسلمانان واجب است، این امانت الهی را حفظ نمایند.
	فرهنگ محور عزت	فرهنگ بزرگ‌ترین موسسه است که ملت را به تباهی یا اوج عظمت و قدرت می‌کشد.
	فتح سنگرهای کلیدی جهان	اسلام سنگرهای کلیدی جهان را فتح خواهد کرد.
	فرهنگ توحیدمحوری	مسلمانان جهان نظاره‌گر شکوفایی گل آزادی و توحید و امامت جهان نبی اکرم باشند.
مقاومت	نه شرقی نه غربی	شعار نه شرقی و نه غربی شعار اصولی انقلاب اسلامی در جهان است.
	فداکاری برای اسلام	آماده فداکاری در راه اسلام است.
	ایجاد حکومت بزرگ اسلامی	باید بسیج جهان اسلام در فکر ایجاد حکومت بزرگ اسلامی باشد.
	دفع تهدید رژیم صهیونیستی	اسرائیل را از گذشته جنایت‌بار خود پشیمان و سرزمین‌های غصب شده مسلمانان را از چنگال آنان خارج خواهیم کرد.
	حراست از سلام و ایران	تقویت هر چه بیشتر بسیج برای حراست از اسلام بزرگ و ایران عزیز
	تشکیل هسته مقاومت	با هسته‌های مقاومت باید مقابل شرق و غرب ایستاد.

پس از دست یافتن به مضامین پایه‌ای، شناسایی مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر با توجه به مضامین پایه‌ای انجام می‌شود؛ در این مرحله از تحلیل مضمون سعی می‌شود با سازماندهی مجدد مضامین اولیه یا همان مضامین پایه‌ای انتزاعی‌تری دست یابیم که ما را به مضمون‌های اصلی‌تری رهنمون سازد.

سنجش روایی مضمون‌ها و پایایی تحقیق

پرسش‌نامه شامل ۳۲ مضمون سازمان‌دهنده، به دست آمده در جدول ۶، در اختیار پانزده نفر از خبرگان قرار داده شد که میزان مربوط بودن هر مضمون سازمان‌دهنده به مضمون فراگیر را مشخص نمودند و بعد از محاسبه CVI برای هریک از مضمون‌ها، مشخص شد که کلیه ۳۲ مضمون احصاشده دارای شاخص CVI بیشتر از ۰/۷۹ بودند؛ لذا روایی مضمون‌های استخراج شده مورد تأیید خبرگان قرار گرفت؛ برای پایایی نیز با استفاده از روش کنترل اعضا محقق متن بیانات حضرت امام(ره) را چندین مرتبه مرور نموده تا بتوانند مضامین شش‌گانه را احصا نماید؛ همچنین پس از اینکه خبرگان پرسشنامه CVI را پاسخ دادند، از ایشان خواسته شد دوباره نسبت به پاسخ‌هایشان تجدیدنظر نمایند.

یافته‌های تحقیق

با استفاده از تحلیل مضمون بیانات حضرت امام(ره) مضمون فراگیر چشم‌انداز انقلاب اسلامی به شرح زیر ارائه می‌شود:

الف. عمق بخشی خارجی: رویکرد عمق‌بخشی خارجی چشم‌انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی حضرت امام(ره) علاوه بر تحقق رسالت ابلاغی قرآن کریم مبنی بر اینکه: «...الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ» (مائده/۳)؛ بر طیف گسترده‌ای از قابلیت‌ها ظرفیت‌های انقلاب اسلامی جهت دفع تهدیدات دشمنان منطقه‌ای و بین‌المللی تأکید دارد؛ در این مضمون به دو بُعد اصلی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها یعنی بسیج جهان اسلام جهت جنگ اعتقادی و دمیدن نور امید در دل مسلمانان و مستضعفین جهت سعادت بشر تمرکز دارد؛ در این رویکرد قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها از لحاظ فناوری نرم و سخت و کمی و کیفی توجه ویژه شده است.

ب. عمق‌بخشی داخلی: رویکرد عمق‌بخشی داخلی چشم‌انداز انقلاب اسلامی جهت همراه نمودن اراده ملی با اهداف انقلاب بر سه بُعد اصلی قابلیت‌ها و ظرفیت‌ها که قادر به بسیج ملی می‌باشد یکی توسعه عدالت، دفع تهدید از دین به عنوان بزرگ‌ترین دغدغه مردم مسلمان ایران و بسیج جهت رفع محرومیت و استضعاف تأکید شده است؛ که علاوه بر همدلی و هم‌زبانی و حفظ انسجام ملی پیش‌برندگی و پیش‌روندگی را محقق می‌سازد.

ج. مقابله با تهدیدات نرم: رویکرد مقابله با تهدیدات نرم دشمنان در چشم‌انداز انقلاب اسلامی بر ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دینی و ملی تأکید می‌ورزد که نظام اسلامی را قادر می‌سازد با حفظ هویت ایرانی اسلامی با محوریت استقلال فرهنگی به مقابله با تهاجم فرهنگی، قتل عام فرهنگی، شیخون فرهنگی و ناتوی فرهنگی نظام سلطه در ادوار مختلف بپردازد؛ این رویکرد جهت تحقق اهداف متصور بر سه بُعد اصلی احیای قرآن و اسلام، معرفی اسلام و هویت اسلامی تأکید مضاعف دارد.

د. مقابله با تهدید نیمه‌سخت: رویکرد مقابله با تهدیدات نیمه‌سخت دشمنان در چشم‌انداز انقلاب اسلامی بر ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دینی و ملی تأکید می‌ورزد که با بسیج منابع ملی زمینه تحقق اهداف و دفع تهدیدات نظام سلطه را در حوزه‌های مختلف مهیا سازد؛ در این رویکرد بر سه بُعد اصلی ترویج فرهنگ استکبارستیزی، مقابله با رژیم صهیونیستی، انکال بر خدا تأکید مضاعف شده است؛ رویکرد ذکر شده با بسیج اراده‌ها، در جنگ اراده‌ها در چهار دهه گذشته علاوه بر دفع تهدیدات استکبار در جنگ داخلی در کردستان، سیستان بلوچستان، حرکات منافقین، تحریکات سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۸۸، ۱۳۹۶ تهدیدات نظام سلطه در جنگ ۳۳ روزه، ۲۲ روزه، ۸ روزه، جنگ تکفیری‌ها در سوریه عراق و یمن را دفع نمود.

هـ. مقابله با تهدید سخت: رویکرد مقابله با تهدیدات سخت دشمنان در چشم‌انداز انقلاب اسلامی بر ظرفیت‌ها و قابلیت‌های دینی و ملی تأکید دارد که با شکل‌گیری آن آستانه تحمل نظام اسلامی جهت مقابله با نظام سلطه در طولانی‌مدت به شدت افزایش یافت؛ و الگو به بشریت جهت مبارزه با استکبار ارائه نمود؛ در این رویکرد با بهره‌گیری از آموزه‌های دینی بر بصیرت و زیر نظر داشتن تحریکات استکبار، دفاع از دین و قطع سلطه و دست بیگانگان تأکید شده است.

نمودار ۱. شبکه مضمونی چشم انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

الف. نتیجه‌گیری: کار تحقیقی باید همیشه با اجتهاد و اظهار نظر توأم باشد و محقق در پایان کار بر اساس مطالعات انجام‌شده به‌طور قاطع نظر خود را درباره موضوع اعلام دارد تا به گسترش دامنه معرفتی علم و یافته‌های موجود کمک نماید؛ در غیر این صورت تحقیق از ارزش علمی بالایی برخوردار نبوده و اعتبار علمی زیادی نخواهد داشت؛ این فرایند از طریق تازه‌آفرینی تحقیقات علمی باعث غنی‌شدن و تقویت ادبیات یک حوزه علمی می‌شود و در یک حرکت جمعی هماهنگ قلمرو معرفتی انسان را توسعه می‌دهد (حافظ‌نیا، ۱۳۸۹: ۲۲۱)؛ از همین جهت محقق براین باور است با نهادینه‌شدن مضامین فراگیر انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی حضرت امام(ره) طیف کاملی از گزینه‌های یک دفاع همه‌جانبه لایه‌بندی‌شده تحت عنوان پنج ظرفیت در حوزه امنیت پایدار به شرح زیر برای نظام اسلامی شکل می‌گیرد:

امنیت اعتقادی: نظر به چشم‌انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی(ره) با مضامین فراگیر عوامل محیطی و درونی چون: الف. قیام و نهضت الهی بود قرآن را زنده کرد و حیات تازه به اسلام داد؛ ب. جمهوری اسلامی برای احیاء هویت اسلامی سرمایه‌گذاری می‌کند؛ ج. مسلمانان جهان نظاره‌گر شکوفایی گل آزادی و توحید و امامت جهان نبی‌اکرم باشند؛ که به مهیا شدن تحقق *يُخْرِجُوهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ* و مقابله با راهبرد نظام سلطه مبنی بر: *يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ*؛ گردید در حوزه امنیت پایدار امنیت اعتقادی را برای نظام اسلامی محقق ساخته و توسعه می‌دهد.

امنیت اقتصادی: نظر به چشم‌انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی(ره) با مضامین فراگیر عوامل محیطی و درونی چون: الف. اکنون نیز باید با خودیاری و همکاری برای مبارزه علیه فقر و محرومیت بسیج شوید؛ ب. ما درصدد خشکانیدن ریشه‌های فاسد صهیونیزم، سرمایه‌داری و کمونیزم در جهان هستیم؛ ج. دست دشمنان بشریت را از کشور خودش قطع کرده است، الگو شده است برای همه کشورهای مستضعفین؛ که به مهیا شدن شرایط رشد، توسعه و استقلال اقتصادی و ارائه الگوی الهی منطبق با فطرت بشریت به تشنگان حقیقت در جهان منجر گردید، در حوزه امنیت پایدار امنیت اقتصادی را برای نظام اسلامی محقق ساخته و توسعه می‌دهد.

امنیت اجتماعی: نظر به راهبرد قرآن کریم مبنی بر: «وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ...» (انفال/۷۵) و چشم انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) با مضامین فراگیر عوامل محیطی و درونی چون: الف. قوای مسلح... ویژگی خاص دارند؛ اینان که بازوان قوی و قدرتمند جمهوری اسلامی می‌باشند؛ ب. تقویت هر چه بیشتر بسیج برای حراست از اسلام بزرگ و ایران عزیز؛ ج. اگر دنیا در مقابل دین ما بایستد، ما در مقابل دنیای آنان خواهیم ایستاد که به تحقق رشد، توسعه، تعامل، ثبات، وحدت اجتماعی و تقویت بنیادها و نهادهای اجتماعی با محوریت فرهنگ و تمدن اسلامی ایرانی منجر گردید؛ در حوزه امنیت پایدار امنیت اجتماعی را برای نظام اسلامی محقق ساخته و توسعه می‌دهد.

امنیت فرهنگی: نظر به چشم انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) با مضامین فراگیر عوامل محیطی و درونی چون: الف). فرهنگ بزرگ‌ترین مؤسسه است که ملت را به تباهی یا اوج عظمت و قدرت می‌کشد؛ ب) اگر دنیا در مقابل دین ما بایستد، ما در مقابل دنیای آنان خواهیم ایستاد؛ که به مهیا شدن شرایط مقابله با قتل عام فرهنگی، شیخون فرهنگی، تهاجم فرهنگی و ناتوی فرهنگی نظام سلطه و تقویت فرهنگ مقاومت در سطح ملی، منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای گردید در حوزه امنیت پایدار امنیت فرهنگی را برای نظام اسلامی محقق ساخته و توسعه می‌دهد.

امنیت سیاسی: نظر به راهبرد قرآن کریم مبنی بر: «...أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ...» (نساء/۵۹) که محور پیروزی، تثبیت و صدور انقلاب اسلامی گردید و چشم انداز انقلاب اسلامی در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) با مضامین فراگیر عوامل محیطی و درونی چون: الف. شعار نه شرقی و نه غربی شعار اصولی انقلاب اسلامی در جهان است؛ ب. درصدد گسترش نفوذ اسلام در جهان و کم کردن سلطه جهان‌خواران بوده و هستیم؛ ج. انقلاب مورد امید میلیون‌ها مسلمان و مستضعفان جهان است؛ د. بر جمیع مسلمانان واجب است این امانت الهی را حفظ نمایند؛ هـ. ما از مظلوم دفاع می‌کنیم و بر ظالم می‌تازیم این یک وظیفه اسلامی است که منجر به عمق‌بخشی خارجی، عمق‌بخشی داخلی انقلاب اسلامی و دفع تهدیدات در حوزه‌های مختلف گردید در حوزه امنیت پایدار امنیت سیاسی را برای نظام اسلامی محقق ساخته و توسعه می‌دهد.

ب. پیشنهادها: انقلاب اسلامی یگانه انقلاب ارزشی پس از بعثت انبیاء و حرکت ائمه معصومین(ع) در جبهه حق است که منبعث از تجارب گران‌بها و تاریخ پُر فراز و نشیب آن جبهه می‌باشد؛ که با محوریت منشور ابلاغی قرآن کریم مبنی بر: *الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ* (مائده/۳) و در راستای تحقق ابر راهبرد *يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ* که رهبران الهی (پیامبران، ائمه معصومین، علمای اسلام) در راه تحقق آن مجاهدت‌ها نمودند شکل گرفت و تداوم یافت؛ رهبر و پرچم‌دار این مقطع حساس و سرنوشت‌ساز را مجتهدی آگاه، عالمی عامل، عارفی دل‌سوخته، مدیری مدبر و سیاست‌مداری صادق،... بر عهده داشت که به‌منظور بسیج منابع راستای تحقق اهداف چشم‌انداز انقلاب را به شرح زیر ترسیم نمود: الف. شکل‌گیری نهضت (۱۳۴۱ تا ۱۳۵۶) الف. شکل‌گیری و پیروزی انقلاب (۱۳۵۷ - ۱۳۵۶)؛ ج. نظام‌سازی (جمهوری اسلامی)؛ د. شکل‌گیری دولت اسلامی: «... همه در زیر پرچم پر افتخار اسلام مجتمع و با دشمنان اسلام و محرومان جهان به دفاع برخیزید و به‌سوی یک دولت اسلامی با جمهوری‌های آزاد مستقل به‌پیش روید» (امام خمینی(ره)، ۱۳۷۸: ۶۰)؛ هـ. تشکیل حکومت جهانی اسلام «انقلاب مردم ایران نقطه شروع انقلاب بزرگ جهان به پرچم‌داری حضرت حجت(عج) است» (صحیفه نور، ج ۲۰: ۱۱۸)؛ که سه مرحله اول چشم‌انداز با موانع تهدیدات متعدد بحمدالله محقق گردید در مرحله نظام‌سازی با وقوع جنگ تحمیلی رزمندگان اسلام با الگوگیری از فرهنگ عاشورا برکات و دستاوردهایی را برای عمق‌بخشی خارجی و تحقق گام چهارم و پنجم چشم‌انداز مهیا نمودند که حضرت امام(ره) در منشور روحانیت این مهم را به رشته تحریر در آوردند. در راستای تحکیم و تثبیت عمق‌بخشی داخلی و خنثی‌سازی جنگ روانی دشمن و سرعت بخشیدن به عمق‌بخشی خارجی و تحقق مرحله چهارم و پنجم انقلاب پیشنهادها به شرح زیر ارائه می‌شود:

الف. بصیرت‌افزایی: کارگروهی متشکل از نیروی مقاومت بسیج، وزارت ارشاد، کارداران فرهنگی وزارت امور خارجه، صدا و سیما، حوزه‌های علمیه، جامعه‌المصطفی، وزارت آموزش و پرورش، وزارت علوم، انجمن اسلامی دانشجویان خارج از کشور در خصوص نهادینه نمودن این عامل موفقیت انقلاب اسلامی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی مجاهدت و تلاش نمایند تا محقق‌شدن مرحله چهارم و پنجم چشم‌انداز تسریع یابد.

ب. وحدت‌افزایی: کارگروهی متشکل از مجمع جهانی اهل‌بیت، مجمع تقریب مذاهب، کنگره بین‌المللی اربعین، کنگره عظیم حج، سازمان تبلیغات اسلامی، شبکه خارجی صدا و سیما در راستای وحدت جهان اسلام و خشی‌سازی راهبرد تفرقه‌افکنی دشمنان مجاهدت و تلاش نمایند تا مرحله چهارم و پنجم چشم‌انداز انقلاب تسریع یابد.

ج. توسعه اقتصادی: کارگروهی متشکل از وزرای کشورهای همسو (ایران، عراق، سوریه، لبنان، یمن، افغانستان) در راستای شکل‌گیری بانک اسلامی با پول واحد تشکیل تا استقلال، توسعه و رشد اقتصادی دولت اسلامی با جمهوری‌های مستقل محقق گردد و مبادلات تجاری تسریع و تحریم اقتصادی نظام سلطه علیه جهان اسلام خنثی شود.

د. بسیج جهان اسلام (ارتش اسلامی): کارگروهی متشکل از نیروی مقاومت بسیج، نیروی قدس، نیروی دریایی راهبردی، وزارت دفاع، کاردار نظامی سفارتخانه‌های ایران در سایر کشورها با تدوین منشور شکل‌گیری این نهاد مقدس مجاهدت و تلاش نمایند تا علاوه بر خنثی‌سازی تهدیدات امنیتی، نظامی استکبار تشکیل این نهاد مقدس را تسریع و مرحله چهارم و پنجم سرعت یابد.

هـ. تحقق نظام ولایی: کارگروهی متشکل از حوزه‌های علمیه کشورهای اسلامی، دانشگاه‌های جهان اسلام، مجمع تقریب مذاهب و مجمع جهانی اهل‌بیت در راستای نهادینه شدن راهبرد قرآن‌کریم مبنی بر «...أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ...» و مصداق الْأَمْرِ مِنْكُمْ مجاهدت و تلاش نمایند تا حرکت از ظهور صغرا به ظهور کبرا با محوریت ولایت فقیه و عنایت الهی تسریع شود و مرحله پنجم چشم‌انداز یعنی این پیام حضرت امام (ره) که فرمودند: «...و با آمادگی خود و صدور انقلاب اسلامی و ابلاغ پیام خون شهیدان زمینه را برای قیام منجی عالم و خاتم الاوصیاء و مفخر الاولیاء حضرت بقیه‌الله روحی فداء فراهم سازید...» (صحیفه نور، ج ۱۹: ۲۹۷) محقق شود.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي ذَوِّكَ كَرِيمَةَ (قمی، ۱۳۸۴: ۳۲۹).

منابع

فارسی

۱. قرآن کریم (۱۳۷۶)، ترجمه الهی قمشه‌ای، قم: انتشارات لقاء.
۲. امام خمینی (ره)، روح‌الله (۱۳۷۳)، ولایت فقیه، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۳. امام خمینی (ره)، روح‌الله (۱۳۷۸)، وصیت‌نامه الهی سیاسی، تهران: انتشارات احیاء کتاب.
۴. امام خمینی (ره)، روح‌الله، صحیفه نور، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار.
۵. امام خامنه‌ای، سیدعلی. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، قابل بازیابی در: <http://www.leader.ir>.
۶. امیری کبیری، علیرضا (۱۳۸۱)، مدیریت استراتژیک، چاپ اول، تهران: نگاه دانش.
۷. جاویدی، رقیه؛ بهروری لک، غلامرضا (۱۳۹۵)، تحلیل مضمون محتوای مردم در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره)، فصلنامه علوم سیاسی، ش ۴: ۷-۳۴.
۸. حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۱)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: انتشارات سمت.
۹. دشتی، محمد (۱۳۹۴)، ترجمه نهج‌البلاغه، چاپ چهارم، قم: نشر اجود.
۱۰. درخشه، جلال؛ افتخاری، اصغر؛ ردادی، محسن (۱۳۹۴)، تحلیل مضمونی اعتماد در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای، پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگ، ش ۲: ۵۳-۷۲.
۱۱. شیروانی، علی (۱۳۹۱)، ترجمه نهج‌البلاغه، قم: دفتر نشر معارف.
۱۲. شهلائی، ناصر (۱۳۸۵)، مدیریت استراتژیک در نیروهای مسلح تهران: انتشارات دافوس ارتش جمهوری اسلامی.
۱۳. عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمدسعید؛ فقیهی، ابوالحسن؛ شیخ‌زاده، محمد (۱۳۹۰)، تحلیل مضمون و شبکه مضامین، روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌ها کیفی، فصلنامه اندیشه مدیریت راهبردی، ش ۲۵: ۱۵۱-۱۹۸.
۱۴. فرتوک‌زاده، حمیدرضا؛ وزیری، جواد (۱۳۹۴)، گذار به اقتصاد مقاومتی، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی.

۱۵. قاضی میرسعید، علیرضا؛ فرتوکزاده، حمیدرضا؛ ولیوند زمانی، حسین؛ جعفری، سید اصغر؛ باقری، ابوالفضل (۱۳۹۶)، تحلیل مضمون ساخت درونی قدرت نیروهای مسلح برای جنگ آینده از منظر فرماندهی کل قوا (مادله) تهران: فصلنامه مدیریت نظامی، س ۱۷، ش ۴: ۷۷-۱۰۰.
۱۶. قمی، شیخ عباس (۱۳۷۹)، مفاتیح‌الجنان، ترجمه الهی قمشاهی، قم: نشر محمد.
۱۷. لطیفی پاکده، لطف‌علی (۱۳۸۷)، تحلیل انقلاب اسلامی، تهران: پژوهشکده تحقیقات اسلامی.
۱۸. ماه‌پیکر، یاور (۱۳۹۵)، فرهنگ آموزش نظامی، تهران: روناس.
۱۹. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۱)، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآن، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).
۲۰. مطهری، مرتضی (۱۳۷۲)، پیرامون انقلاب اسلامی، چاپ نهم، قم: صدرا.
۲۱. مکارم‌شیرازی، ناصر و همکاران (۱۳۹۰)، پیام امیرالمؤمنین شرح جدیدی بر نهج‌البلاغه، قم: انتشارات علی ابن ابی‌طالب.
۲۲. هانتینگتون، ساموئل (۱۳۷۵)، سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: نشر علم.

انگلیسی

1. Attride, Stirling. J (2001). Networks Thematic: An Analytic Tool for Qualitative Research, *Qualitative Research*, Vol. 1, No.3, pp. 385-405.
2. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, No.2, pp. 77-101.
3. M. B Miles, A. M Huberman, (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, Canada: Thousand Oaks.
4. N King, C. Horrocks, (2010). *Interviews in qualitative research*, London: Sage Publications Ltd.
5. Nye, Joseph (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs.